Kazinczi András és Mokcsai István Uramékot eö k[e]g[ye]lmeket javállya hogy én birállyam meg a' Szegény Unokáimról meg ugyan más Unokáimra Isten csuda Itéletiből szállott jocskáknak K[e]g[ye]lm[e]dtől való le adása és én töllem való kézhez vételinek Testimoniumára. Ezt édes Uram és jó szivel meg cselekszem csak tudgyam először hogy micsoda jok azok, mert látatlan dologról mit tudok csinálni. Azér kérem K[e]g[ye]lm[e]d[e]t azon becsülletes emberekkel Registráltássa K[e]g[ye]lm[e]d és azt a' Regestrumot külgje fel a' Sogor Redei László Uram minél hamarébb legyen vége, mert igen hellyesen irja K[e]g[ye]lm[e]d hogy mind a' ketten bizony vén Emberek vagjunk Az Aszszony eö K[e]g[ye]lme köszöntését igen becsülettel vészem, és kivánok eö K[e]g[ye]lme[ne]k szép Galamb fiat. Ajánlom Istennek K[e]g[ye]lm[e]d[e]t. Datum Viennae Die 30 9bris 1712. En mostis ezen kérem K[e]g[ye]lm[e]d[e]t és Ajanlom Isten oltalmaba[n] Datum Viennae, 1. Febr[uarii] A[nn]o 1713

K[e]g[yelme]d köteles szolgája

Bethlen Miklos

Kókay György

KAZINCZY FERENC ISMERETLEN TANÜGYI VONATKOZÁSÚ LEVELEZÉSE

Az alábbiakban közlésre kerülő tíz levelet a kassai Városi Levéltárban találtuk.[1] Valamennyi Kazinczy Ferenc kassai iskolafelügyelői tevékenységével kapcsolatos: nyolcat ő maga írt a kassai magisztrátushoz, egyet-egyet pedig Simai Kristóf, illetve a városi tanács Kazinczyhoz. A levelek, amelyek egy kivételével eredetiben vannak meg a kassai levéltárban (a magisztrátus Kazinczyhoz küldött átiratát fogalmazvány alapján adjuk közre), nem szerepelnek a Kazinczy-levelezés különböző kiadásaiban. Ennek legfőbb magyarázata valószínűleg az lehet, hogy e leveleket még a Váczy-féle kiadás megindulása előtt, 1888-ban, egy intézkedés nyomán kiemelték eredeti (és az indexek szerint máig is feltüntetett) helyükről, és mint olyan iratokat, amelyek a város iskolaügyével kapcsolatosak, külön, „Iskolák" c. kötegekben helyezték el, ömlesztett állapotban.[2] Ezekből kerültek elő az alábbi hivatalos tárgyú levelek, amelyeket eddig javarészben figyelmen kívül hagyott a Kazinczy-kutatás is, noha már több ízben behatóan foglalkoztak az író kassai iskolafelügyelői és pedagógiai tevékenységével.[3] E tíz latin és német nyelvű levél Kazinczy inspektori működésére nézve tartalmaz elsősorban értékes adatokat. Ezek nyomán hitelesebbé válik a II. József uralkodása alatt hivatalt viselő Kazinczyról kialakult képünk, amelyet egyes kortársak és részben az utókor is olykor félremagyarázott. Ugyanakkor újabb alátámasztást nyer irodalomtörténetírásunk mai Kazinczy-profilja, mert ez újabb adatok is azt bizonyítják, hogy az író kassai hivatalos szolgálatában is szívén viselte az iskolaügy fejlesztése és a tanítók szociális viszonyai mellett, a tanerők között levő írótársainak a sorsát is, és ha kellett bátran megvédte őket a méltatlan támadások elől. S arról, hogy a felvilágosult szellemű pedagógusban ez időszakban is milyen mértékben megvolt az anyanyelv iránti szeretet, újabb tanúbizonyságot tesznek azok a sorok, amelyeket közvetlenül a nyelvrendelet visszavonása után vetett papírra. Ezek szerint Kazinczy, amint erre lehetőség adódott, nyomban hivatalosan is előtérbe helyezte a magyar nyelvű oktatás ügyét, de ugyanakkor nagy megértést tanúsított a nem magyar anyanyelvű ifjúság érdekei iránt is.

Az 1—3. sorszám alatt közölt levelekben Kazinczy a kassai iskolákban tanító ferencesrendi tanárok érdekében fordul a magisztrátushoz, illetve a vasár-és ünnepnapi ministrálások ügyében intézkedik úgy, hogy ezeken csak olyan mértékben vegyenek részt a tanulók, amenynyire ezt a papok száma megkívánja és a tananyag is megengedi. Sürgeti a kassai tanácsot, hogy az egyházi felettesei jóváhagyását váró ferencrendi gvardián hozzájárulása nélkül is történjék intézkedés a katechéták honoráriumával, lakásával és ellátásával kapcsolatban.

Csak az aláírás Bethlen kézírása

[1] Archív Mesta Košíc. — Köszönetet mondok kassai a levéltárnak és munkatársának, R. Šikutának, továbbá Ladislav Zemannak, a pozsonyi egyetem magyar tanszéke tanárának, a kassai levéltári kutatásaimhoz nyújtott szíves segítségükért.

[2] Az anyag eredeti helyére történő visszaosztása éppen most van folyamatban; így a jövőben e levelek is már az eredeti jelzetük alatt találhatók. Egyébként e kötegből származott és e tárgykörhöz tartozik az a Kazinczy-levél is, amelyet korábban már közöltünk. (ItK 1966. 415—418.)

[3] IMRE Sándor: Kazinczy Ferenc iskolai inspektorsága. BpSz 1895. 83. köt. 161—194., 364—395. — HEKSCH Ágnes: Kazinczy és II. József művelődéspolitikája. PedSz 1956. 74—108. — HŐGYE István — VÁGÓ Benőné: Adalékok Kazinczy Ferenc pedagógiai arcképéhez. PedSz 1967. 438—445.

A 4. számú levélben Kazinczy az uralkodó rendeletére hivatkozva, négy helységben: Forrón, Kassaújfalun, Miszlókán és Bélán, amelyekben kellő számmal található iskolaköteles gyermek, nemzeti iskola létesítését szorgalmazza a kassai magisztrátustól. A Forró nevű helységben, a gyermekek nagyobb száma miatt, több tanító kinevezését kéri, a többi három községben elegendőnek tartja egy-egy tanító működését is. Az 1780-i iskolaügyi rendelkezésre hivatkozva, az új tanerők kinevezéséhez és az iskolák felépítéséhez szükséges anyagi eszközök biztosítása végett egy bizottság kiküldését kéri, mivel e községek maguk nem képesek a maguk erejéből előteremteni a szükséges összeget.

Az időrendben következő három levél (5—7. sz.) a kassai kőműves céhnek Simai Kristóf ellen benyújtott panaszával foglalkozik. Simai 1778 óta a kassai nemzeti iskola rajztanára volt; működésével kapcsolatban azonban a helyi kőműves céh a magisztrátushoz intézett levelében több kifogást emelt. E vádakról tájékoztatta a tanács Kazinczyt az 1788. aug. 18-i levelében, amelyet a fogalmazvány alapján közlünk az 5. szám alatt. A levélre, amely a vádakat úgy látszik bizonyítottnak vette, és meglehetős szigorú hangon utalt a város költségén működő rajziskola tanárainak a kötelességeire, Kazinczy válaszolt (7. sz.), és e válaszához csatolta Simai Kristóf hozzá intézett levelét (6. sz.).

Az 1788. szept. 18-án kelt válaszában Kazinczy, részben Simai levele alapján, részben pedig Simai képzettségére és tekintélyére való hivatkozással, visszautasítja a vádakat és védelmébe veszi őt. Hangsúlyozza, hogy a bécsi rajziskolában végzett Simai ismereteit nem lehet kétségbevonni; neves, Európa-hírű szakemberek, csakúgy, mint a magyar Helytartótanács elismerései is ezt bizonyítják. Igaz, magának az iskolának a működésével ő sem elégedett, mert a tanulók többnyire csak másolják a szokványos díszeket és a papírt csupán tarkára mázolják. De a rajzoktatásban való visszamaradottságért elsősoban nem a tanár, hanem a tanulók a felelősek, mert nem látogatják rendszeresen az órákat. Ezért arra kéri Kazinczy a magisztrátust, hasson oda, hogy a panasztevők legényeiket rendszeresen küldjék a rajzórákra, továbbá hogy gondoskodjon a megfelelő rajzeszközökről. Ilyen feltételek mellett reméli, hogy év végére a tanár jelentős eredményeket fog tudni felmutatni.

Az utolsó három levél (8—10. sz.) szintén részben személyi kérdésekkel kapcsolatos: olyan új tanerők kinevezéséről van bennük szó, akiknek az odahelyezésével Kazinczy nem tud egyetérteni. Ezek kapcsán, főként az 1790. ápr. 29-i terjedelmes levelében (8. sz.) részletesen is kifejti nézeteit a tanítókkal szemben támasztott igényeiről, és ugyanebben a levélben kifejezi örömét a nyelvrendelet visszavonásával kapcsolatban is. Mindkét témáról ez időszakban több alkalommal is nyilatkozott Kazinczy, de e megnyilatkozása a rendelet visszavonása utáni első megnyilatkozásai közül való.

A kassai tanács azon határozatára, hogy egy bizonyos Sikur Andrást szándékozik odahelyezni Aszalay János helyére, Kazinczy a Sárospatakról általa odahelyezett tanár érdemeit méltatva, bizalmatlanságát fejezi ki Sikurral kapcsolatban. Röviden vázolja azokat a szellemi, erkölcsi, pedagógiai és fizikai követelményeket, amiket a tanítókkal szemben támaszt. Hangsúlyozza, hogy négy év alatt ő mindössze két személyt: Vályi Andrást és Aszalay Jánost helyezte oda, de őket sem részrehajlásból, hanem rátermettségük és szellemi értékeik miatt, s e választását az elért eredmények igazolták. Ezúttal csak azt kéri a magisztrátustól, hogy az odahelyezendő tanító ne legyen az évek súlyától megtört, hanem józan, tanításra alkalmas, a tudományokban és a szlovák, a német, de főleg a magyar nyelvben jártas személy. Vallási hovatartozását nem tartja jelentős kérdésnek.

A rajz- és a zeneiskola megszüntetésének tervéhez azt fűzi hozzá, hogy ezek az iskolák valóban nem mutattak fel kellő eredményeket. A zenetanár személyében is alkalmatlan volt, de a rajziskola tanárát — Simai Kristófot — ismét védelmébe veszi.

A német nyelvtanítás kérdésével kapcsolatban úgy vélekedik Kazinczy, hogy a jan. 28-i leirat értelmében a német ajkú gyermekek és az önként németül tanulni szándékozók részére bizonyos órák keretében tanítsanak németül. A legfontosabbnak azonban azt tartja, hogy az ifjúság visszakapja magyar anyanyelvét, amelyet Magyarország lakosainak illik és szükséges is ismerni. Ezúttal is, miként már egy korábbi, Horváth Ádámhoz írott levelében, megdicséri Bálintffy József tanítót, aki már a nyelvrendelet visszavonása előtt nagy sikerrel tanította a magyar nyelvet, és példáját a megváltozott kedvezőbb viszonyok között is követésre méltónak találja.

1.

Amplissime Magistratus Civices, Domini singulariter colendissimi!

Relate ad experiendum super resoluta jam pro Catecheta Scholae Localis Capitalis annua renumeratione Contractum, intuitu cujus Idem Amplissimus Mgtratus Civicus dd° 24^{ae} Men. prox. praeter. sub N° 1163. rescribere dignata est eum eo ex incidenti hucdum expeditum

non esse, qvod R. P. Gvardianus Conventûs Localis R. R. P. P. Franciscanorum se citra scitum Superioritatis Suae in tractatum qvempiam im̄ittere detractet; officiose reinsinuandum duxi: Non esse necessarium ut hoc in merito assensus R. P. Gvardiani expetatur; sed sufficere, ut emensum pro fato Catecheta honorarium ea modalitate constabiliatur, qva salaria reliqvor Professorum Scholae ejusdem Capitalis constabilita sunt, cum alioqvin non arbitrio Conventûs praeattacti, sed Inspectorum Reor clementissime delatum habeatur, ut pro Statione hac tale Individuum seligant, qvod omnes obligationis suae partes eseqvi capax sit.

Qvi in reliqvo expertis favoribus co̅mendatus, solito sum cultu persisto. Cassoviae d3 23. Mart. 1787.

Ejusdem Amplissimi Mgratus

obligatissimus servus

Franc. Kazinczy

Címzés: Amplissimo Magistratui Civitatis Liberae Regiaeqve Cassoviensis. Dominis singulariter colendissimis

Cassoviae ex offo

2.

Amplissime Magistratus, Domini singulariter colendissimi!

Conventu P. P. Franciscanorum hujate altissimo Nomine Regio Sublato, siqvidem Catecheta Schola Normalis Localis, in obsequium Intimati dd° 7ª Novembr. 7̄86 N° 47253. e Gremio Patrum horum delectus, amissâ taliter habitatione, et victu (qvae durante Conventu libera habuerat) 150 fnos contractualiter apromissis subsistere ulterius non possit: requiredum habeo Eundem Amplissimum Magistratum, ut super exassignanda ei competenti habitatione libera, et Sallario ad Saltarium reliqvorum Dominorum Professorum adpromptando, consvetum Instrumentum Contractuale in 4. Exemplaribus Authentice expediendis mihi transmittere non gravetur. Caeterum consveto cum cultu persisto

Ejusdem Amplissimi Magistratus

obligatissimus Servus

Cassoviae die 2ª Novembrê 7̄87. Franc. Kazinczy

Címzés: Amplissimo Magistratui Liberae Regiaeqve Civitatis Cassoviensis, Dominis singulariter colendissimis

Cassovia ex offo
in Negotio Scholarum Nationalis

3.

Löblicher Magistrat!

Bey Gelegenheit der den 15ten Jenner gehaltenen ästheutlichen Prüfûng der Königl Normal Schule habe ich denen bey derselben angestellten Lehrern die Quitierung ertheilt, daß die durch den H. Stadt-Pfarrern zum ministriren rechter langende Anzahl von ihren Zöglingen sowohl an quitiert, als an Freyen und Sonntägen in die Pfarre abgesuchet werden sollen; nur müße man mit aller Sorgfalt darauf beacht seyen, daß dieseswegen von der Schule nicht mehrere Zöglinge entzogen werden mögen, als es die Zahl der externden Priestern weiter langt, und es der Fortgang in den Lehrgegenständen erlaubet.

Welches ich dem Löbl Magistrat wie Wichtig auf Iero wie mich noch untern 28ten Dezember verflossene Jahres erlassene geschätzte Schreiben zu erwiedern hatte.

Des Löbl Magistrates

Verbundester Diener

Kaschau, den 30ten Jan. 1788. Franz v. Kazinczy

Címzés: Dem Löblichen Magistrate
der Königl Freyen Stadt Kaschau
Kaschau

Ex offo
in negotio Schol nation

4.

Löblicher Magistrat!

Da es Seiner Majestät allerhöchste Wille ist, daß in Örtern, wo eine beträchtliche Anzahl von Schulunterrichtsfähigen Kindern sich befindet, National-Schulen errichtet werden sollen, ünd folgende Ortschaften, Forró, Kassaújfalu, Miszlóka und Bela[4] ohne allen Zweifel solche sind; so unsere ich mir die Ehre erinn Löbliche Magistrat dienstangelegentlich zu ersuchen, derselbe wolte mir, indem ich durch die Einführung derley Schulen in diese Örter die oberwähnte Absicht Sē Majestät zu erreichen, mich bestrebe, güttigst beytretten, und daran seye, daß diese Schulen mit Anfang des zukom̃enden Schul-Jahre, das ist, den 1ten 7br lauf. Jahres eröfnet werden mögen.

Kassa-újfalu, Miszlóka, und Bela hat mit einem Lehrer meinem Erachten nach genug; ünd in diesen drey Örtern, wo nur eine triwial „National" Schule seyn soll, wird es im̃er genug seyn, wenn der Lehrer ausser seinen hinlänglichen Holz und Heu Dezutat, theils am besseren Gelde, theils aber in Naturalien 140 f erhält. Hiegegen fodert die grössere Anzahl der Schulunterrichtsfähigen Jünglingen in Forró die Anstellung mehrerer Lehrern, und dieses dann einen besseren Gehalt von ohngefähr 160. f ausser den Heü und Holz Dezutate.

Und die über solche Besoldungen, die, wenn die Gemeinde selbst zur gänzlichen Unterhaltung unvermögned wäre, nach der Normativen Verordnung vom 18ten Xbr 780 N° 6204. aus der Passe der Grundherrschaft erlegt werden müssen: ein schriftlicher Vertrag aufgesetzt in 4. gleich lautenden Exemplarien, authentisch expedirt, und durch das L. Ober Studien Direktorat der Hoche U. Statthalterey zur Begnedigung eingesandt werden soll: so bitte ich einen Löblichen Magistrat, eine Depütation anzuordnen, die nachdem ich selber wegen ämtlichen Geschäften in die Jazigische und klein humanische Gegend meines Bezirkes verreichen werde, sich an den Direktor der Kön. Normal-Schule H. Karl Diettenhofer[5] verwende, einverständlich mit demselben was ein jedes dieser Örter zur Unterhaltung der Lehrer beytragen kann und vill, festsetze, dann aber die Contracte anstosse, und mit thätiger Verwendung die Sache dahin zu bringen trachte, daß ein geräumiges Haus unterdessen, bis eine Schule aufgebauet wird zum Lehr Zimmer aufgewiesen werden solle. — Kaschau dʒ 12ten Julÿ. 1788.

Eines Löblichen Magistrats

gehorsamer Diener

Franz v. Kazinczy

5.

Dem H. v. Kazinczy

Hochedelgebohrener Herr Inspector!

Anlaßgestalten die allhiesige Maurer Zunft, wider den Zeichnungs—Lehrer der Normal Schule sich beschwere, daß denen die Zeichungs Schule besuchenden Lehrjungen ihrer Progression durch bemeldten Lehrer der wahre Grund daher nicht beigebracht wird, sondern solche nur ohnehin unterrichtet werden, und folgsam die allerhöchsten Orts abgezielte Bildung der Jugend nicht erlanget werde, indem diese Jungen nicht den mindesten Begrif von diesen Unterricht besitzen, durch jene, so bereits schon gegen zwey Jahre lernen, eine nöthig erforderliche Zeichnung vorzunehmen ausser Stande sind, belieben Euer Hochedelgebohre aus der ursprunglich gegen Seine Sendung beigeschlossenen dießfälligen Suppliqve mit mehreren zu entnehmen.

Aus der uns obliegenden Pflicht demnach, die allerhöchsten Verordnungen genau zu erfüllen und auf den Nutzen der zur Zeichnungs-Schule aus der Stadt Kasse ohne Anstand verwendeten beträchtlichen Kosten mit wachsamen Augen zu sehen, sollen Euer Hochedelgebohre dienstschuldigst ersuchen, hierinnfalls die nöthigen Fordehrungen zu treffen, damit sowohl die höchsten Orts abgezielte gründliche Bildung der Lehrejungen, und die damit ver-

[4] Kisközségek a kassai járásban.
[5] Dietenhoffer Károly, a kassai kir. normás iskola igazgatója

knüpfte Aufmachen des gemeinen Wohls erlanget, dann die nahmhaften Kösten auch auf die Besoldung und Wohnung des Lehrers nicht fruchtlos angewendet werden mögen. Kaschau 18ten August 788.

Eüer Hochedelgebohre
dienstschüldigste Richter
Bürgermstr, Hauptmann und
übrige Rathsverwandte der
k. freyen Stadt Kaschau

6.

Spectabilis Domine Regie Inspector!
Domine mihi Gratiosissime!

Qverelam Amlissimo Magistratui contra me a Caetu Murariorum porrectam, debita cum submissione accepi a Domino Spectabili, et ad eam replico seqventia:

1mo Sex Adolescentes ob factum in meis Institutionibus profectum, inter quos duo signanter Murarii nominati sunt, per Decretum Complacentia Regia anno ab hinc altero collaudari meruerunt. Hoc, et Mandatum Regium Benignissimum binis vicibus inissum, ne videlicet Tyrones in sodalium Numerum cooptarentur, nisi testimonium a me de freqventatis Delineationis Institutionibus, et facto in iis progressu producant, cum incitamento esse debuisset omnibus ad excipiendas meas praelutiones, tantum abest, ut Murarios ad Meam Scholam allexisset, ut per decursum seqventis Anni ex Murariis praeter duos Tyrones, et unum Sodalem in Schola Delineatoria nemo visus sit, et ideo

2do Dominos Caetuum Magistros, imo et nonnullos Dominos Caetuum Commissarios ipse non semel, verum iteratis vicibus reqvisivi, ut Tyrones ad freqventandam scholam Delineationis compellendo Regiae Intentionis implementum etiam sua ex parte adjuvent; nisi ergo culpae mihi tribuatur, quod eos ego instar Satrapae conqvisitos ad scholam invitus etiam non compulerim, eorundem in schola mea infreqventia mihi nullatenus potest imputari.

3tio Institutiones meas diligenter excipientibus Murariis Initia Architecturae, qvinque Ordines Columnarum, modum aedificia delineata copiandi, qvin et concipiendi, conceptaque delineandi non panisculo cum fructu a me tradita fuisse irrefragabili testimonis est, quod Excelsum Consilium Locumtenentiale Regium elaboratas a meis Discipulis delineationes, hujusmodi termis jam vicibus submissas, cum tande, ac approbatione remiserit. An non certino hoc est aptitudinis, et sedulitatis meae argumentum, qvam exiguus, vel etiam nullus paucorum progressus oppositi? Praesertim, cum

4to Tyrones Murariorum hic loci fatente ipso Caetus Magistro Domino Ludovico Scheitel ita rudes sint, ut non solum Arithmeticam, sine qua ne passus qvidem in Delineatione fieri potest, ignorent, sed nec scribere, nec legere plerique sciant. Denique

5to Vanitas querelae contra me dispositae inde quoque perspici potest, quod cum schola Delineationis non solis Murariis, sed longe pluribus aliis Artificibus, velut Asciariis, Fabris omnis Generis, Sculptoribus, Figulis, Girtleriis, Laminariis, Arculariis, etc. ——Destinata sit, qvi potest contingere, ut aliis omnibus ad votum satisfacicus, colis displiceam Murariis? Interim jam certus sum, quod nec his omnibus displiceam. Accepta enim hac, qvam minime exputabam, qverela, Dominum Caetus Magistrum Ludovicum Scheitel addi, qvi tantum abest, ut huic contra me Nomine totius Caetus porrecto scripto consensum suum tribuerit, ut audita mea relatione obstupescens conceptis verbis iterum iterumqꝫ professus sit in caetu ne verbulo qvidem de mea culpa Negligentiae facto, id unice actum, et conclusum fuisse, ut Amplissimo Magistratui Nomine Caetus supplicetur. Quatenus illos rudes Tyrones, in quos aliunde frustra fierent impensae, a Schola Delineatoria dispensare dignetur, caeteros vero, qui aptiores essent Auctoritate sua per Professorem Architecturae ad diligentius laborandum adstringere.

Ex qvibus manifestum fit Auctorem Qverelae, quisquis ille sit, non calumnis solum mihi impactae, verum etiam falsi crimine teneri, cujus tamen poenam non postulo, contentus mea conscientia, et si praesecuti responso id conseqvar, ut labes mihi apud Amplissimum Magistratum aspersa deleatur, et Dominus spectabilis diligentiam meam hactenus non improbatam, imposterum etiam Favore suo contestatus fuerit. Qui in reliquo emorior Domini Spectabilis

humillimus et obseqventissimus servus
P. Christophorus Simai

Prof. Artis Delin.

7.

Löblicher Magistrat!

Es hat mir der Lehrer der Zeichnung Kunst bey der hiesigen Normal Schule H. Professor Simay aüf die wider ihn von der hiesigen Maurer Zunft gemachte Beschwerniß, die hier beygeschlossene Äußerung eingereicht.

Ich sah daraus, daß er das, was ich auf das diese Beschwerniß an mich einge . . . geschätzte Schreiben eines Löblichen Magistrates ehe ich sie ihm dies mitgetheilt hatte, habe antworten wollen, derinnen so sehr erreicht hat, daß mir wenig mehr übrig bleibt seinem verdächtig gemachten Kenntnißen und diensteifer Gerechtigkeit wiederfahren zu lassen. Dabey scheint es mir doch nicht überflüssig zu erinnern:

Die Kenntniße eines von höheren Orten angestellten Lehrers, wie Prof. Simay es ist, bey der Wiener Zeichnungs Schule präpariert, approbirt und schon dazumahl als er noch den Unterricht schon zum Lehramte bestim̄t war, lassen sich um so weigen bezweifeln, als ich auch dann, wenn ich um auf seine Fähigkeiten, und Kenntniße zu schließen von seinen Arbeiten einstreiten abstrahire, ihm das Zeugniß geben muß, daß er mir durch den Direktor Schmetzer in Wien einen Künstler, dessen Namen Rom, London, Paris, und Petersburg mit Hochachtung nennet, als ein Mann anempfohlen worden ist, der sich durch Geschichlichkeit, und Verwendung unter allen Ungarischen dazumahl unterrichteten Künstlern herausgezeichnet hat. Um so mehr hat man also Ursach es auch auf fremde Versicherung, der nehmlich eine hierinn vorzunehmende Prüfung zum wenigsten eine theoretische Kenntniß der Sache voraussetzet zu glauben, daß ein ästheutlich angestellte, durch Schmetzern anempfohlene, und in die Arbeiten seiner Schüler durch die prüfende Beyfall wiener Hochl Königl. Ung. Statthalterey belobte Lehrer alles das, was zum Unterricht erforderlich is, eigen hat.

Von seiner thätigen Verwendung zeugen die eben berührte zwey Belobungs-Intimate der Hochl. Kön. Ung. Statthalterey, und — (wenn ich auch die Arbeiten der Militair Stifts Kinder, und mancher Handwerks Gesellen deren Hände seiner, und folgsam zum Zeichene geschickter sind, nicht erwähne) die Zeichnungen der Maurer Gesellen Drinovszky und Kotsis — zwar kann ich nicht umhin es bekennen, daß ich selbst sehr wenig mit dem Fortgang dieser Schule zufrieden bin, und lange schon die Wunsch bey den Lehrern derselben geäussert habe, daß, die Schüler anstatt die häufigen Blumenstücken oder maurerischen Verzierungen, die theils planwindrig, theils zu kaum etwas andere dienlich sind, als daß ein jünger Mensch der in sich eine Anlage zum Zeichnen fühlt, und etwelche Studien von seinem zwäckmäßigen Geschäfte wegstellen kann, sich zerstreue eigentlich in die einfachere Gründe der Architektur imitiert, und so dann erst zu die Colonaden gebrauch werden sollen; wenn ich aber bedenke, daß er keine ordentlich besuchte Unterrichts-Stunden hat, sondern vielmehr daß seine Eleven meistens aus jungen Leuten bestehen, die zufrieden sind, wenn sie einige Bouqvets, oder ein korinthisches Capital copirem, und das Papier recht bunt roth und grün machen können, so sehr ich es für ganz natürlich an, daß den Lehrer der Muth sinke, und er die kleinen unordentlichen Zufluß in dem unterrichte, in was, und in wie weit er unterrichtet werden will, und kann.

Damit es aber klar sey ob die Beschwernißführenden Recht haben, aber der geringe Fortgang vielmehr ihnen selbsten zuzuschreiben sey? Als welche nach den 2ten Punck der beygeschlossenen Declaration durch den H. Prof. Simay wiederhohlter mahlen dazu ersucht worden sind, daß sie die hierüber ergangene Normativen beobachten, und ihre Lehrlinge und Gesellen zum ordentlichen Besuchungen der Unterrichts-Stunden anhalten möchten: so gebe ich mir die Ehre einen Löblichen Magistrat dienstangelegentlichst zu ersuchene, derselbe wolle die Verfügung treffen, daß die besagte Beschwernißführende ihre Gesellen und Lehrlinge an die hiezu bestim̄ten Tägen ordentlich in die Unterricht des angeklagten H. Professors schicken, und sie mit den nöthigen Zeichnungs-Reqvisiten versorgen sollen: der H. Professor dieser Wissenschaft wird seiner Seits nichts untersucht lassen, das zur diesfälligen Erreichung der allerhöchsten Absichten anwendbar is, und tröstet sich mit der sichersten Hofnung mit dem Ausgange des Schuljahres einige Vorweisen zu können, die eben so gut Zeugen des glücklichsten Fortgangs, als thätihen Verwendung seyn müßen.

Und dies ist, was ich einem Löblichen Magistrate auf das an mich erlassene geschätzte Schreiben von 18ten Aug? 1. J. mit Rückbügung der mir mitgetheilten Klagschrift der

[6] Kazinczy e levelét felhasználta már egy Simaival kapcsolatos adatközlés, amely e levélből részleteket is közölt. (Ifj. KEMÉNY Lajos: Simai Kristóf életéhez. ItK 1895. 215—218.)

[7] A bécsi rajziskola igazgatója.

Maurer-Zunft, und Beschluß des Berichtes von dem durch mich untersuchungshalber heraus gesandten Direktor der von Normal-Schule H. Karl Dietenhofer zu erwiedern die Ehre habe. Kaschau, dз 18ten 7br 1788.

Eines Löblichen Magistrates

dienstschuldigst ergebenster

Franz von Kazinczy

8.

Amplissime Magistratus, Perillustres ac Generosi, nec non Prudentes ac Circumspecti Domini, Domini singulariter colendissimi, colendissimi, observandissimi!

Percepi ego non sine condecenti respectu datas ad me supplendae apud Scholam hujatem Regiam Normalem vacantiae, abolendarumque Delineationis & Musices Classium, sub 4^a adhuc Martii a. c. N° 549. Amplissimi hujus Magistratus Literas, sed & recentius remonstravit mihi D̃nus Scholae ejusdem Director Carolus Dietenhofer, latam intuitu praeattactorum sub 13^a Men. & Anni currentis Ejusdem Amplissimi Magistratus Determinationem.

Non me fugit, Ampl. hunc Magistratum per hoc, quod ad memoratas Literas sub defluxu duorum fere mensium nullum a me obtinuerit Responsum, eo inductum fuisse, ut protelatio haec malam in partem mihi interpretata fuerit: at si reflexerit, ejectis ex suo cardine rebus, ad propositas mihi quaestiones, antequam ad remonstrationes meas ex incidenti hoc factas ipse ego edocerer, respondere non fuisse minus arduum; assequetur facile silentium meum ex causis optimis profluxisse, nec me denegati Amplissimo huic Magistratui illius, quem semper testari fatagebam, Respectus argui posse.

Nunc ibi ex consignato mihi hodie Excelsi Consilii Locumtenentialis Intimato die 20^a p̃sentis mensis sub N° 13027. emanato, quid Sua Mattas S̃sma circa Institutum Scholarum Nationalium altissime decreverit, edoctus sum, non moror ad puncta memoratarum Ejusdem Amplissimi Magistratus Literarum officiose sequentibus respondere:

1°. Placuit Amplissimo Magistratui, allegato Jure Patronatus Eidem in conformitate §§ 54. & 55. operis *Ratio Educationis* insigniti competente, Dominum Andream Sikur pro vacante apud Scholam hanc Classis 1^ae Professoratu mihi proponere; qua occasione Idem Amplissimus Magistratus Sibi ingratum accidisse mihi innuebat, quod D̃nus Joannes Aszalay[8] ad instituendam Classem per Promotionem D̃ni Andreae Vályi[9] suo Professore ostatam, citra obtentum Amplissimi hujus Magistratus votum admotus fuerit.

Quantum ad posterius, Applicationem nempe D̃ni Joannis Aszalay dignetur mihi Idem Amplissimus Magistratus credere, quod quemadmodum me semper intra-limites mihi altissime circumscriptos continere didici, neque ejus unquam argui possum quod potestatem meam latius, quam par erat, extendere studuerim: ita nec hic praesentationem Individui hujus ulla Ratione intermisissem, nisi Circumstantiae contrarium svassisent, dataq subordinatis mihi Regiis Scholarum Nationalium Visitatoribus Instructio (:quam in impresso Amplissimo etiam huic Magistratui per Excelsum Locumt. Consilium communicatam fuisse crederen:) unice confirmationem Suppremi Studiorum Directoratus Officii praescripsisset, ut hoc adnexum sub N° 1° clarissime indicabit. Id interim plena cum fiducia asserere sustineo, quod inter omnes eos qui ad Stationem hanc applicari potuissent, neminem noverim, qui seu morum mansvetudine et integritate, seu ea, quae in Paedagogis requiritur instituendi et Ingenii felicitate, se prae hoc commendabilem exhibere possit; eo omnino adjecto, quod idem D̃nus Joannes Aszalay in praegesto apud capitalem Scholam Nationalem Sarospatakiensem Professoratu, tam Directoris Sui, quam & omnium, ad quos Res quaqua ratione spectabat, amorem aestimium sibi conciliaverit; et Cognitiones suas Paedagogicas, Revisione Scholarum Normalium Viennensis, Posoniensis, Jauriensis, Budensis, & Magno-Varadiensis locupletaverit. Accedit ad enumeratas ejusdem Animi Dotes, quod idem Lingvam Hungaricam, ceu Maternam, non familiarem tantum sibi habeat, sed eam purissime etiam loquatur, & in ea ita felix sit, ut opus Paedagogicum, Philosophicum Villaumii[10] felicissime in Hungaricum transferat. Non ergo ad intermissam vel dilatam potius per me ejusdem D̃ni Professoris praesentationem Diffidentia aliqualis, vel quid

[8] Aszalay (Szabó) János, sárospataki származású tanító, 1796-ban halt meg. Irodalmi tevékenységet is folytatott.

[9] Vályi András 1789-től volt a kassai kerület iskolafelügyelője; 1792-től a pesti egyetem magyar nyelv és irodalom tanszékének a tanára.

quid subjectus alicujus suspicionis esse posset, impulit; sed data mihi & meis Visitatoribus Instructio, iuxta quam mihi Suffragium Illustrissimi Dni Comitis Suppremi Studiorum Directoris obtinere sat erat; tanto quidem magis, quod, ut citati per Amplissimum hunc Magistratum Rationis Educationis §§ Delectionem Individuorum ei, qui talia solvit, deferant, apud tamen hanc Scholam Normalem Jus Patronatus, etiam si reticeam hanc unicam ex omnibus Districtus hujus Nationalibus Scholis Regiis nomenclatione gaudere, vel ex reflexione ea, quod Dni Professores hujus ex Aerario, non Camareli-Dominali, sed Regio, Annue 300 f trahant, unice Amplissimum Magistratum concernere non posse videatur.

At remotis omnibus similibus Reflexionibus nunc jam ubi per memoratum Excelsi Consilii Locumtenentialis Regii Intimatum res nostrae ad Suam Sedem aequissimo Principis Decreto repositae sunt, nec amplius alicujus Disturbii metus superesse potest, alacriter amplector occasionem, qua pronum meum hac etiam in parte Amplissimi Magistratus Votis quid in me situm est, referendi animum testari, & respectus illius, quo erga eundem ferri nunquam desic Argumentum edere possum, praesentatoque eodem Domino Joanne Aszalay Eundem Amplissimum Magistratum officiose rogo, dignetur Applicationem ejusdem suo etiam Calculo approbare.

Quod vero priorem Puncti hujus partem, Repositionem nempe Dni Andreae Sikur concernit, non vertet mihi Idem Amplissimus Magistratus vitio, quod si Considerationes meas, pro ea, quam incrementum Rei fidei meae concreditae a me exigit, Ingenuitate eidem exhibuero.

Si sufficeret Institutorum publicum ea tantum nosse quae Discipulos scire volumus; — si sufficeret Institutorem 1ae Classis, cui nil incumbit aliud, quam ut pubem sual Institutioni conmissam ad cognitionem Literarum, ad Syllabisationem sic dictam, ad Lectionem deducat, nihil est quod contra meditatam Dni Sikur Illocationem vel ego, vel quis quis is futurus est, obvertere posset: at quid tum ex Scholis sperabit Respublica? Oportet ut ipse Professor non obviis polleat, et animi dotibus, et respectiva eruditione; ut sibi non unice per hoc quod Literas ab invicem discernere, juxta regulas syllabisare, fluide legere sciat, sed magis, ut ita loquar, elevata cogitandi Ratione & discipulorum & sociorum & praepositorum suorum aestimium conciliare posset, ut indefessa operum Paedagogicorum Lectione se ad explendas officii sui partes magis ac magis habilem reddere allaboret; oportet praeterea, ut Physica etiam ita constitutus sit, ne obscitate sua ad torporem delapsus, et sibi & discipulis oneri, exemplo suo pubem sibi commissam segnem efficiat. Opportet denique eum non solum innoxium, sed et ab omni Intemperantia, praesertim inhabituata liberum esse. Hac Institutorum Idea praemissa, quid nunc ego, quid pubes Scholestica a Dno Sikur exspectare possit. Subjicio aequanimi Amplissimi Magistratus Decisioni.

Quartus labitur Annus, a quo ego Clementia Principis ad Directionem Nationalium Scholarum Districtus hujus admotus, huic Scholae pulsum, atque ab eo tempore duo hoc Individua me deligente applicita sunt; intelligo Dnum ad Munis Regii per Circulum Districtus hujus Literarii Scholarum Nationalium erectum Andream Vályi, Dnum Joannem Aszalay. Num ego in Delectione horum partialitate aliqua impulsus fuerim, vel, quod debebam, ingenii & animi dotes prae oculis habuerim, indicat felicissimus Rei eventus.Testati sunt ii Dni Deputati Amplissimi hujus Magistratus, qui ad Examina sub Tempore celebrata per Eundem exmissi sunt; testati Dni officiales Inclytae Legionis pedestris Alvintzianae qui pubi militari hic institutae praefuerunt, nunquam se ei quem Dnus Vályi exhibuit, (:in huic similem Dni Balintfi conatum Jure meritissimo addam:) in Schola hac progressum vidisse.

Quid vero in Dno Joanne Aszalay Scholae huic Regiae dederim, remonstrabit Examen proximius celebrandum, cum is mense Januario huc illocatus nullum huc adusque publicum solertiae suae exhibere potuerit Testimonium.

His omni modestia adductis ab aequanimitate Amplissimi hujus Magistratus imperaturum confido, ut omnibus momentis, quae alicui suspicioni rimam relinquere possent, rejectis, credat me in deligendo praesentando, projectando, vel praetermisso aliquo Individuo, non personalem addictionem vel aversionem, non religionis vel Nationis discrimen, sed unice praecellentiam talenti, Integritatem, mansvetudimen morum & felicitatem inducendo, verbo Incrementum honorem Scholae hujus prae oculis habere. Dignetur Idem Amplissimus Magistratus alium aliquem hominem recentem, annis nondum fractum, sobrium manufactum ad Institutionem idoneum, in Studiis supra mediocritatem versatum, Lingvarum Slavicae & Germaniae, praeprimis vero Hungariae gnarum, dialectique& pronunciationis vere Hungarice, deligere, (religionis cujuscunque sit, non morabor: non tantum lubentissime deferam parte ex mea votis Ejusdem Amplisimi Magistratus, quin potius in acceptis referam, quod me in labore hoc sublevaverit.

[10] Aszalay Villaume logikáját fordította magyarra, de a fordítás kéziratban maradt.

Non ego haec Dni Sikur praeteritione vel dilatationem collatae officio meo potestatis, vel quidpiam aliud volo, quam ut Juventus Scholastica idoneum Institutorem, qvem in hoc certe non obtineret, adipiscatur; cujus commodo & progressui in objectis praescriptis ego per applicitos in pulsenti tres Dnos Professores ita invigilo, ne ille eo etiam usque, donec quartus introductus fuerit, detrimentum aliquod capiat.

2° Eadem Ampl. Magistratus Literae Scholam graphidis & musices tolli volunt. Sed me hoc in passu quidpiam agere, tantomagis a contractibus jam initis recedere, (:etiam si reticeam has Classes in Conformitate Systematis ad Categoriam Scholae Regiae Normalis, qualis haec est absolute requiri:) vetat attactum jam Exc. Cons. Ltlis Regii Intimatum 20a April. A. C. N° 13027 emanatum.

Verum quidem est Ampl. Magistratus Scholarum harum unam perinde atque alteram toto mei Servitii tempore eum, quem debuisset, progressum nunquam ostendisse; sed si indagaverimus unde hoc factum fuerit, Causam hujus mihi ceu ei, qui Scholae huic altissimo nomine Regio praeest, adscribi posse, non metuo.

Professor Musices (:si nempe titulum hunc ei, absque eo ut in risum solvi debeat is, qui eum vel primo obtutu conspicit, dare liceat:) Professor inquam Musices nihil est aliud, quam indoctus fidicen, Cantor, & ... in Schola Budensi, Posoniensi, similis huic pro traden dis Musices Regulis victum suum fors etiam in publicis saltuum domibus quaerens *homo fidicen* admotus fuisset, par huic in memoratis Scholis demonstraretur effectus. Ab hoc, qui ex incumbente sibi obligatione simul etiam sub publico cultu Divino praecinit & et fide pulsat, plus praestandi nequaquam potest.

Sed hoc in Professorem Graphidis, virum non sacerdotem tantum, sed tum in ipsa hac arte, tum etiam in reliquis Scientiis debite excultum, addam tam Hungariae, quam & Germaniae Lingvae gnarum, non cadit. Saepius congustus est ipse is, saepius feci ego etiam demonstrationem, quod ad capiendas ejus Institutiones Sodales & Tyrones Opificum non mittantur, quod ii etiam, qui cum initio anni Scholasticicae adire incipiunt, emanere consvererint, quod Schola haec debitis requisitis non provideatur. Proles Militares, quae his praelectionibus debite interfuerant, tantum in ea fecerunt progressum, ut submissae hinc eorum delineationes, Budae & Viennae revisae non semel revihabitae, imo cum approbatione remissae fuerint. Non ergo culpandus Professor est, nec Superioritas Scholastica, sed ea consurgentis contra Dnūm Professorum contubernii apita, qae exemplo suo reliquos etiam opifices ab observatione Intimati Normativi abripuerunt.

Eam mihi postremo Idem Amplissimus Magistratus proposuerat ad solvendum quaestionem, num Institutio Lingvae Germanicae in Scholis Normalibus cessatura sit, vel minus? & quot ex hoc incidenti Individua Scholastica reducenda sint?

Ad posterius hujus quaestionis membrum in Conformitate recentes emanati attacti Intimati jam superius reposueram, non esse in activitate nostra positum, ut Numerus Professorum reducatur; imo quod ipsa Scholae hujus Normalis Regiae Categoria quatuor eorum inomisse requirat. — Quod vero prius, Institutionem nempe Lingvae Germaniae concernit, eatenus, cum per Rescriptum Josephimun dd° 28ae Jan. A. C. emanatur Lingva Germanica a manipulatione publicorum Negotiorum et simul a Scholis etiam altioribus revocata sit, — ipsa etiam Leopoldina Ordinatio in Intimato toties memorato contenta Propagationem et culturam Lingvae Patriae Hungariae nobis injungat, intuitu vero Germaniae (quam pubi Scholasticae obtrudi non vult) id unice optat, ut in Scholis Civitatensibus condiscendae huic copia detur: situi rerum maxime accommodum fore judico, quodsi Proles Germanicae, et eae, quae hac oblata opportunitate sponte uti voluerint, in Lectura, Scriptura, et specibus Arithmetices, praeprimis vero objectis ad doctrinam fidei spectantibus, sub certis ad hunc Scopum designandos horis institutae fuerint. Reliquum vero tempus omni sollicitudine in di convertatur, ut pubes Scholestica, cujuscunque demum sit Conditionis et Idiomatis Lingvam Hungaricam sibi quam maxime familiarem reddat, ut pote quam omnes eos, qui in Hungaria nati sunt, vel morantur, nosse non tantum decet, sed omnino necessum est. Fecerunt hoc, quod non sine voluptate refero, sub eo etiam tempore, quo exotica Lingva Germanica ad instar maternae prolibus Hungaris instillata fuit, Discipuli Dni Josephi Bálintffy,[11] & fecerunt tanto cum progressu, ut is, (:qui ad teroquin etiam admirabili instituendi felicitate & indefessa Solertia omnem meam aequiesantiam & addictionem sibi concivit) ob id ad factam per me catenus post peractum examen semestrale remonstrationem per Excelsum Consilium Ltle Regium collaudari meruerit: Nunc vero ubi benignissimae Principis propensione & aestimando Civium Patriae exemplo eam propagandam & excolendam fore sentiunt, facient, ita, ut nihil hac in parte desiderari ab iis possit.

[11] Kazinczy az 1789. aug. 21-i Horváth Ádámhoz küldött levelében is azt írta, hogy megdicsértette Bálintffyt Vályival együtt a Consistóriummal a magyar nyelv tanításáért.

Haec sunt ea, quae ego Amplissimo huic Magistratui ad aestimatissimas Ejusdem Literas serius quam in in circumstantia vetassent par erat, onmi tamen cum respectu referendum duxi; Officiose Eundem rogans, ut Dn̄os Deputatos Suos ab effectuatione eorum, quae ego in hoc meo Responso attigi, tanto vero magis ab eo, ut se in ea, (:nisi forte ea, quae mihi hac in parte relata sunt, insincere relata fuissent:) quae directionem Paedagogicam attinent, immittant revocare, et si quid Idem Amplissimus Magistratus, hac in parte seu abolitum, seu immutatum habere voluerit, catenus me fiducialiter interpellare dignetur. Ego jucundissimo in luero collocabo, si eum, quem prae me fero, respectum quademumcunque occasione testari potuero. Aestimatissimis favoribus, & benevolentiae commendatus persevero. Cassovia die 29a April. 1790.

Amplissimi Magistratus
Perill ac Generosa Dn̄orum
Servus obsequiosissimus obligatissimus

Franc. de Kazinczy

9.

Amplissime Magistratus,
Domini singul. colendissimi!

Cum in postremis Suis Literis Amplissimus Magistratus tam de animi dotibs, qvam & vitae integritate, & ea, qvae in Institutore publico adesse debet, docendi habilitates Dni Andreae *Sikur* caveat, repositionem ejus non moror: qvin potius officiose insinuo, me cum hodierno meo Budam discessu D̄no Directori Dietenhofer in commissis dedisse ut idem instituendae Classi cui Anno 1787. praefuerat, citra dilationem adnoveatur. Testabor ego ita me in postremis meis Suis nil aluid, qvam commodum rei fidei meae concreditae prae oculis habuisse; sed & fiet ut effectu ipso sum fine ingruentis Anni Scholastici edoceamus, nun Dr. Sikur ultro etiam retinendus sit, et cui Classi praeponi debeat? — Nec est qvidqvam aluid qvod num rogem, qvam ut Ampliss. Magistratus Gne absente eatenus cum D̄no Directore Dietenhofer pro actu hoc anteiorifato amicam cointelligentiam fovere, & si qvae plura occurrerint, per solita in me amicitia directis Budam Suis Literis, me informare dignetur. Ego in eo ero, ut singularis illius respectus, qvo erga Ampl. Magistratus feror, nullo non tempore luculentum edere possim argumentum; qvo nunc etiam persisto. Cassoviae ds 16. Maji, 1790.

Amplissimi Magistratus

Servus obligatissimus obseqviotissimus:

Franc. de *Kazinczy*

Címzés:

Amplissimo Magistratui Liberae Regiaeqve
Civitatis Cassoviensis. Dominis sings colendissimis
Cassoviae ex offo

10.

Amplissime Magistratus
Perillustres ac Generosi, nec non Prudentes ac Circumspecti Domini, Domini singulariter colendissimi, observandissimi

Insinuavit mihi Dominus Boesz, Artis Musices in praecipuis Liberae ac Regiae hujus Civitatis Domibus Institutor, Preatitulatas Dominationes Vestras motu proprio eo inclinare, ut idem in locum Domini Lechki, qvi artem hanc in Schola Regia Normali Cassoviensi ita volentibus Praetitulatis Dominationibus Vestris hucdum instituerat, applicetur; nec aliud restare videri mihi asseruit, qvam ut hujus intuitu Ego sensum meum adaperirem.

Non qvidem mihi constat memoratum Dominum Lechki officio suo praegesto decessisse; sed nec id credere possum, qvod Amplissimus Magistratus eum sine consolatione dimittere meditaretur: hinc, cum dies, qvo Scholae Normales ec Altissima Ordinatione Regia aperiendae sunt, ita appropinqvet, ut interjacentes dies, vix ad fovendam eam, qvae in negotio hoc necessaria est, cointelligentiam, sufficere videantur, utut hac de re non interrogatus, officiose insinuo, me contra meditatam memorati Domini Boesz in Classe Musices applicationem nihil

omnio habere; nec tamen qvaqva ratione in votis esse, ut Dominus Lechki ex Statione eadem, nisi ab ea ultro recesserit, amoveatur. Caeterum aestimatissimis favoribus, et benevolentiae commendatus, debito cum cultu persisto. — In Promontoriis Submontanis 22ª Octobr. 790.

Amplissimi Magistratus

Servus obligatissimus

Franc. de Kazinczy

Címzés: Amplissimo Magistratui Liberae ac Regiae Civitatis Cassoviensis, titt titt Dominis singulariter colendissimis, observandissimis.
Cassoviae *ex offo*

Scheiber Sándor

EÖTVÖS JÓZSEF LEVELE LÉVAY JÓZSEFHEZ

Bozzai Pál (1829—1852) költői és írói tehetségétől Petőfi sokat várt. Végigküzdötte a szabadságharcot s büntetésből besorozták az osztrák hadseregbe. Kevéssel szabadulása után meghalt.

Munkáiból szemelvényt kívánt adni barátja, Lévay József, a Vachott Sándorné szerkesztette *Remény* c. gyűjteményben. Ám az 1858-ban megindult vállalkozás nem folytatódott. Eötvös 1859-ben visszaküldi a kéziratot,[1] levélben buzdítva Lévayt az egész anyag közreadására. Lévay megfogadta a tanácsot és huszonhét év múlva valóra is váltotta. Sajtó alá rendezte a fiatalon elpusztult barát verseit, prózáját és tőle kapott leveleit.[2] Az előszóban idéz néhány sort — nem pontosan — Eötvös leveléből, elejét és végét azonban elhagyja. A dátumot sem jelöli meg.[3]

Mi 1972 januárjában Nagyváradon lemásoltuk a magánkézen levő Lévay-hagyatékból a teljes szöveget. Az alábbiakban közöljük, hogy teljességében kerüljön bele az irodalomba.

Dec. 21én 859.

Tisztelt hontársam!

A Reménynek kiadása mind a jelen mind a mult évben kiadó hiánya miatt maradt el, 1860ban mint azt biztosan reméllem e vállalat ugyan ismét meg fog indulni, miután azonban elég, a nagyközönséget inkább érdeklő kéziratok küldettek be, Vachott Sándorné Bozzay Pál hagyományaiból most legfeljebb néhány kissebb költeményt vehetne fel, 's azért Kegyed kívánatja szerént visszaküldöm az egész kéziratot, kijelentve egyszersmint azt, hogy annak kinyomatását igen ohajtom. Feltéve, hogy Kegyed bévezető sorai, melyek az olvasót az irónak helyzetéről tudósitják, kijöhetnek, az elhunytnak mivei, melyek jeles tehetségeinek világos bizonyitványait foglalják magokban, bizonyára másokra ép oly mély bényomást fognak tenni, mint reám, 's ez egyik fő oka, miért én sokkal jobbnak tartanám, ha e hagyományok egészen jöhetnének ki.

Fogadja Kegyed ez alkalommal is legőszintébb tiszteletemnek kifejezését, melyel maradok

alázatos szolgája

B. Eötvös J.

[1] Vachott Sándorné és Eötvös kapcsolatára: Báró Eötvös József ÖM XX. Bp. 1903. 178; SŐTÉR István: Eötvös József. Bp. 1967. 300.
[2] Bozzai Pál irodalmi hagyományai. Kiadta LÉVAY József. Bp. 1886.
[3] I. m. 10.